

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Journal of Divinity Faculty of Recep Tayyip Erdogan University
e-ISSN: 2147-2823

RTEUIFD, June 2021, 19: 403-407

Kitap Değerlendirmesi / Book Review

Doi: <https://doi.org/10.32950/rteuifd.912401>

Rümeysa Taşkın*

Kutlutürk, Cemil. Hinduizm’de Avatar İnanç. Ankara: Otto Yayınları, 2017.

Kutlutürk, Cemil. *Avatar Belief in Hinduism*. Ankara: Otto Yayınları, 2017.

Ülkemizde dinler tarihi disiplini içerisinde Hint alt kıtasında yer alan inançlar üzerine yapılan çalışmalar, alandaki diğer din ve geleneklere dair incelemelere nispetle sınırlı düzeyde ve az sayıdadır. Bu minvalde Ali İhsan Yitik’in *Hint Kökenli Dinlerde Karma İnançının Tenasüh İnançıyla İlişkisi ve Hint Dinleri*, Fuat Aydın’ın *Hint Dini Düşüncesinde İnsanın Özgürlük Arayışı*, İsmail Taşpınar’ın *Doğu Dinlerinde Hac İbadeti Hinduizm ve Budizm*, ile Korhan Kaya’nın *Hintlilerde Tanrı ve Hint Mitoloji Sözlüğü* gibi çalışmalara işaret edilebilir. Spesifik olarak Hinduizm’in inanç esasları, doktrinleri, kutsal metinleri, ritüelleri, tapınakları gibi doğası gereği daha derin incelemeler ve araştırmalar gerektiren konulara dair okuma yapmak isteyen okuyucu Türkçede hangi eserlere başvurabilir? Bu noktada Cemil Kutlutürk’ün Hinduizm’de Avatar İnanç adlı çalışmasının Hinduizm’de nasıl bir Tanrı tasavvurunun geliştirilip benimsendiğinin izlerini sürmek ve beklenen kurtarıcı düşüncesiyle yakından ilişkili olan avatar inancı hakkında bilgi edinmek isteyenler için değerli bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eser, giriş kısmı da dahil dört bölümden oluşmaktadır. Kutlutürk, kitabın giriş kısmında eserin önemi ve kapsayıcılığını içeriğe de genel bir çerçeve çizmek suretiyle

---

* Arş. Gör. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlahiyat Fak., Dinler Tarihi Anabilim Dalı.

Research Asst., Recep Tayyip Erdogan University, Department of History of Religions, Rize/Turkey

(mirumeystataskn@outlook.com)

<https://orcid.org/0000-0002-5139-2492>.

şu şekilde açıklamıştır: “*Avatar*, Tanrı’nın bazı amaçları gerçekleştirmek için insan veya hayvan formunda yeryüzüne inişini ifade etmektedir. Bu terim aynı zamanda, Tanrı’nın aldığı bedensel formu da tanımlamaktadır. Kötülükleri yok etmek, iyiliği egemen kılmak, adaleti tesis etmek, zor duruma düşen Hindulara yardımcı olmak ve insanları doğru yola iletmek *avatar*ların geliş amaçlarından bazılarıdır. *Avatar*ların bir diğer önemli amacı ise ortaya çıkan bir takım iç ve dış tehlikelere karşı Hindu dinini korumaktır. Nitekim Hindu inancına göre Tanrı Vişnu , dini ve ahlaki bozulmalar vuku bulmaya başladığı anda yeryüzüne inmekte ve gerekli müdahaleleri yaparak evrensel düzeni ve Hindu dinini (dharma)yeniden tesis etmektedir. *Avatar*ların gerçekleştirdiği bu tür icraatlar, Hinduizm’in asırlardır ayakta kalmasını sağladığı gibi bedenleşme doktrininin Hindular nezdindeki değerini de artırmıştır. Doktrin bu derece önemli bir noktada olması da daha yakından incelenmesini ve araştırılmasını gerekli kılmaktadır.”

Genel bazda bakacak olursak Hinduizm, yazılı kaynakları ve son iki bin yılı içine alan ikonografik dokümanları vasıtasıyla hakkında bilgi sahibi olunan en eski metafizik disiplinlerden biridir. Bu bakımdan aslında Hinduizm, nesilden nesile aktarılacak asırlar boyunca hayatta kalan ve bugün bir milyara yakın mensubu olan dini bir sistemdir (s.29). Ve bu inanç sistemi içerisinde kilit doktrinlerden biri de avatar inancı olarak karşımıza çıkmaktadır. Kelime Sanskritçede “aşağı, aşağıya” anlamına gelen *ava* eki ile “karşıdan karşıya geçmek, ulaşmak, kurtarmak” anlamındaki *tri* fiilinin bir araya gelmesiyle oluşup başta Vişnu olmak üzere tanrıların veya metafizik varlıkların birtakım amaçları gerçekleştirmek için insan veya hayvan formunda yeryüzüne inişlerini ifade etmektedir(s.37). Konuya teolojik açıdan bakıldığında ise büyük oranda bu inancın Tanrı Vişnu ve onun bedenleşmeleri ile ilişkilendirildiğini görürüz. Eserde de bu bakımdan ele alınmış olup değerlendirmeler yapılmış, detaylı atıflarla bilgiler verilmiştir. Ek olarak konuyla ilgili yerinde gözlem ve şifahi bilgilere de başvurulması, özellikle de Krişna avatarın yaşadığı yer kabul edilen Brindavan kasabasında “Yüce Tanrı Krişna’nın Mekânı” adlı tapınakta uzun bir süre kalınmış olması gibi açılar da düşünüldüğünde eserin önemi bir kez daha anlaşılmaktadır.

Eserin giriş kısmında okuyucuya Hinduizm’in teşekkül süreci ve genel hatlarına dair bilgiler verildikten sonra birinci bölümde avatar inancının kökeni, kapsam alanı ve önemi işlenmiştir. Bu bölümde ilk olarak konuyla ilgili temel eserlerin incelenmesi sonucu ortaya çıkan pek çok köken teorisi bulunduğu ifade edilerek bu teorilere dair

bilgiler verilir mukayeseler yapılmaktadır. Ardından, veriler incelendiğinde söz konusu inancın esas itibarıyla Hindu inancına ait olduğu yönünde ulaşılan kanaat dile getirilmektedir (s.48). Bölümün ikinci başlığında, ulaşılan veriler ışığında avatar inancının kapsamı incelenmekte ve geleneksel Hindu düşüncesinde zaman zaman diğer tanrılara ait avatarlardan söz edilmekle birlikte bu doktrin ile ilişkilendirilen tanrının Vişnu olduğu ifade edilmektedir. Ardından Vişnu bağlamında şu ifadeler yer verilmektedir: “dini metinlerde *avatar*ların sayısı, türleri ve özellikleri ile hakkında çeşitli açıklamalarda bulunulur. *Avatar*ların sayısı ile ilgili metinlerde birbirinden farklı bilgiler yer almakla birlikte Hinduizm’de geleneksel olarak on bedenleşmenin (dasavatar) daha çok kabul gördüğü vakiydir.” (s.63). İlerleyen bölümlerde bu on avatarı detaylı bir şekilde açıklamak üzere Kutlutürk, bu başlığı sınırlı tutup bölümün son başlığına geçmiştir. Burada hem önceki bilgileri toparlayıcı hem de düzenleyici mahiyette avatar inancının önemi incelenmiştir. Bu doktrin daha önce de bahsettiğimiz gibi üstlendiği pek çok ve önemli işlev sebebiyle Hinduizm’in temel dini konularıyla doğrudan ilişkilidir. Örneğin Tanrı aslında bir açıdan avatar yoluyla herkesin kolayca kendisini idrak edebileceği bir forma bürünmüştür ve bu anlamda ulaşılmaz olmaktan, idrak edilemezlikten arınmış halde iman konusu olmuştur. Kutlutürk’ün de ifadesiyle: “Hem *avatar*lara yüklenen anlam ve misyon hem de *avatar*ların ortaya çıkış amaçları ve gerçekleştirdikleri icraatlar, bu inancın Hindular nezdindeki değeri ve önemini artırmıştır.”(s.73).

İkinci bölüm daha önce yüzeysel olarak işaret edilmekle yetinilen bilgiler detaylandırılmak üzere planlanmıştır. Tanrı Vişnu etrafında çevrelenen avatar inancı içerisinde Vişnu’nun yeri, önemi ve Hindu toplumunda öne çıkan Vişnu avatarları ele alınmıştır. Hinduizm, tanrılarının sayıca çokluğuyla hatıra gelen bir gelenektir. Ancak konu avatar inancı olduğu vakit öğretinin daha ziyade Vişnu etrafında şekillendiğini, avatarların kaynağı olarak Vişnu’nun kabul edildiğini görmekteyiz. “Zaman içerisinde Vişnu algısında meydana gelen değişimler, onun *avatar* doktrini ile ilişkilendirilmesinde önemli rol oynamıştır. Bu sürecin doğru değerlendirilebilmesi için Hinduizm’in kutsal metinlerinde yer alan Vişnu ile ilgili bilgilerin kronolojik olarak incelenmesi önem arz etmektedir.”(s.93). Bu amaçla eserde vedalar dönemi ile başlanıp sırasıyla destanlar ve puranalar dönemi metinlerine göndermeler yapılarak Vişnu- avatar ilişkisinin izi sürülmüştür. Bölümün ikinci başlığı içerisinde Sanskritçede “on” anlamına gelen *das* sözcüğü ile “yeryüzüne inerek beden alma” anlamına gelen *avatar* kelimesinden oluşan *dasavatar* terimi -Vişnu’nun öne çıkan on bedenleşmesini belirtmek için kullanılır- ilgili

metinlere de atıflar yapılarak açıklanmıştır. Kısaca zikredecek olursak bu on avatar sırasıyla; Balık, Kaplumbağa, Yaban Domuzu, Aslan-İnsan, Cüce, Baltalı Rama, Rama, Krişna, Buda ve Kalki'dir.

Hinduizm incelenirken tarihsel gelişimi Klasik, Orta Çağ ve Modern dönem olmak üzere üç ana safhada ele alınmaktadır. Eserin üçüncü ve son bölümünde Ortaçağ ve Modern Hinduizm döneminde avatar inancının gelişim süreci mercek altına alınmıştır. Ortaçağ Hinduizmi, dokuzuncu yüzyıldan on yedinci yüzyıla kadar geçen süreyi ifade etmektedir. Kutlutürk'ün de ifadesiyle: " Ortaçağ döneminde Hindu dini düşüncesini şekillendiren önemli unsurlardan biri *avatar* doktrini olmuştur. Hinduizm çatısı altında ortaya çıkan dini ve felsefi akımların hemen hepsi kendi görüşleri çerçevesinde bu doktrini ele almıştır. Bazı durumlarda klasik anlamdaki *avatar* inancı korunmuş bazen de yeni yorumlar ve bakış açıları gündeme gelmiştir." (s.153). Modern dönem Hinduizm ise on sekizinci yüzyıldan günümüze kadar olan süreyi kapsar. Yine bu dönemin önde gelen düşünürleri de yaptıkları çalışmalarla ve ortaya koydukları düşüncelerle Hindu dini yapısının şekillenmesinde önemli rol oynamıştır (s.181).

Esere bu genel bakışın ardından şunu söyleyebiliriz ki avatar doktrini, Hindu dini geleneğinde klasik dönemden günümüze kadar etkinliğini ve önemini korumuştur. Doktrine yüklenen anlam çeşitli gelişme ve süreçlerle bağlantılı olarak değişse de neticede merkezde kalmaya ve Hinduların zihin dünyalarında iz bırakmaya devam etmiştir. Bu sebeple de avatar doktrinini anlamak, anlamlandırmak; bu konuda bilimsel çalışmalarda bulunmak pek çok açıdan önem arz etmektedir. Öğretiyi önemli kılan bazı noktalara burada işaret edilebilir. Örneğin tarihi süreç içinde Hint coğrafyasında ortaya çıkan farklı inanç ve kültürlerin, avatar inancı sayesinde Hinduizm çatısı altında tutulmuş olduğu bilinen bir gerçektir. Yine avatar inancının Hare Krişna ve Sathya Sai Baba Hareketi gibi Hinduizm kökenli bazı modern oluşumların gelişiminde de önemli role sahip olduğu da görülmektedir. Kutlutürk'ün işaret ettiği, doktrini önemli kılan önemli ve dikkat çekici bir husus da bu inançla ilişkili bazı anlatıların ve vakıaların diğer dini geleneklerde de belli ölçüde mevcut olmasıdır. Kutlutürk bu konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir: "Örneğin balık *avatarı* hikâyesinde anlatılan tufan efsanesi, Yahudi ve İslam geleneğindeki Nuh Tufanı kıssasını çağrıştırır ve bazı yönlerden benzerlikler gösterir."(s.13). Yazarın bu son hususun müstakil çalışmalar gerektiren bir konu olduğuna atıfta bulunması, yeni araştırmalara kapı aralaması açısından kıymetli bir katkı

sunmaktadır. Ek olarak; tapınaklarda görev yapan din adamlarından bilgiler alınması, Hintçe ve İngilizce tercümelemlerle mukayese de edilerek temel kaynakların dili olan Sanskritçe orijinallerine müracaat edilmesi gibi çalışmalar eseri özel kılan noktalar arasında zikredilebilir.

Ülkemizdeki literatür tarandığında Hinduizm, Budizm, Uzak doğu ve Doğu dinleri noktasında yapılan çalışmaların son dönemlerde artmakta olduğu bilinmektedir. Bu anlamda Kutlutürk'ün Hinduizm özelinde avatar inancı üzerine yapmış olduğu bu kapsamlı araştırması, ülkemizdeki Hint dinleri ile ilgili literatürü farklı bir aşamaya taşıyarak çeşitlilik kazanmasını sağlayan örnek çalışmalardan biridir. Ayrıca eserin alan dışı veya alan ile meşgul olan araştırmacıyı başka çalışmalara, okumalara ve incelemelere sevk edeceği de muhakkaktır. Bu bakımdan konuya dair önemli bir yere sahip olan bu çalışmanın yol gösterici bir eser olacağını ifade edebiliriz.*

Atıf: Turan, Kutlutürk, Cemil. "Hinduizm'de Avatar İnancı". Değerlendiren: Rümeyssa Taşkın. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19 (2021): 401-405.

---

*Kutlutürk, Cemil. "Hinduizm'de Avatar İnancı". Değerlendiren: Rümeyssa Taşkın.